

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

UWARUNKOWANIA I ZASADY ZAANGAŻOWANIA KATOLIKÓW ŚWIECKICH W ŻYCIU PUBLICZNYM

W procesie przemian w Polsce po 1989 r. problem obecności ludzi wierzących w życiu publicznym stał się newralgiczny i budził liczne kontrowersje. Świadczą o tym spory wokół powrotu nauczania religii do szkół¹, ratyfikacji Konkordatu² i ustalania zapisów dotyczących relacji Kościół–Państwo w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³, dofinansowania przez Państwo świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie itd. Kontrowersje te wynikały z przyzwyczajień mentalnych wielu Polaków z okresu PRL, którego ustroj z założeń ideologicznych izolował katolików od zaangażowania w życiu publicznym.

Prawo katolików do udziału w życiu publicznym jest prawem naturalnym człowieka, nadrzędnym w stosunku do innych uregulowań prawnych. Znajduje to wyraźne potwierdzenie w nauczaniu społecznym Kościoła, w deklaracjach i umowach międzynarodowych oraz w konstytucjach wielu państw⁴

Ks. prof. dr hab. RYSZARD KAMIŃSKI – Kierownik Katedry Pastoralnej Szczegółowej i Kurator Katedry Duszpasterstwa Rodzin w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: ul. Chopina 23/8, 20-023 Lublin; e-mail: teopast@kul.lublin

¹ Zob. Dz. U. 1991 nr 95 poz. 423; Dz. U. 1992 nr 36 poz. 155; J. Krukowski. *Kościół i państwo*. Lublin 2000 s. 272-273.

² Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską został podpisany 28 VII 1993 r., ratyfikowany 23 II 1998 r. (Dz. U. 1988 nr 51 poz. 318). Przepisy tej umowy międzynarodowej dotyczą sytuacji prawnej Kościoła Katolickiego w Polsce i katolików oraz ich wolności religijnej w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Zob. J. Krukowski. *Spór wokół ratyfikacji Konkordatu*. W: *Kościół w życiu publicznym*. Częstochowa 1996 s. 209-246; J. Wiśłocki. *Wątpliwości wobec konkordatu*. „Państwo i Prawo” 1994 nr 7-8 s. 13-18.

³ J. Krukowski. *Konstytucyjny model stosunków między Państwem i Kościołem w III Rzeczypospolitej*. W: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa*. Red. A. Mezglewski. Lublin 2004 s. 80-81.

⁴ Prymasowska Rada Społeczna. *Katolicy w życiu publicznym*. „Życie Chrześcijańskie w Polsce” 1988 nr 1 s. 42.

Wynika z nich wyraźnie, że każdy obywatel ma naturalne prawo do współdecydowania w sprawach swojej społeczności, wpływania na kształt otaczającego go świata. Jest to ważna płaszczyzna zaangażowania człowieka, która nie może być obojętna ludziom wierzącym. W tym znaczeniu Adhortacja apostołska *Christifideles laici* (ChL) kieruje do katolików przestrożę, by nie zaniechali aktywności publicznej (ChL 42).

Społeczeństwo polskie, w ponad 90 procentach katolickie, wielokrotnie demonstrowało, że z prawa swego chce korzystać, że chce być podmiotem decydującym o życiu publicznym. Szczególny wyraz znalazło to podczas strajków i stanu wojennego w latach 1980-1981. O potrzebie podmiotowości społeczeństwa w życiu publicznym mówił wielokrotnie Jan Paweł II, m.in. na Zamku Królewskim w Warszawie w 1987 r. Papież-Polak przypomniał, że katolicy polscy nie mogą się zamknąć w swojej prywatności. Mają oni nie tylko prawo, ale także wynikający z wiary obowiązek, wpływać na kształt społeczności, której są członkami. Każdy może znaleźć wokół siebie obszar do służby publicznej. Nikt nie jest zwolniony ze społecznej odpowiedzialności⁵

Problem obecności katolików w życiu publicznym to nie tylko przywoływany wyżej wymiar ustawodawczy. Może nawet ważniejsza jest realizacja uczestnictwa katolików w życiu publicznym na co dzień. Pytaniem wciąż otwartym jest, na ile katolicy i różne organizmy pastoralne w Polsce uczestniczą w życiu publicznym i wywierają wpływ na jego kształt i wcielanie zasad katolickiej nauki społecznej (KNS)? Co mają czynić katolicy, aby ten wpływ na kształt życia publicznego powiększać? Są to pytania o pastoralny wymiar udziału katolików w życiu publicznym⁶

Pytania te są bardzo na czasie, bo doświadczenie pastoralne, a także nieliczne badania na ten temat wskazują na duży deficyt w udziale katolików świeckich w życiu publicznym. Dotyczy to zwłaszcza działalności katolików świeckich w imieniu własnym. U wielu katolików w Polsce nadal funkcjonuje schemat myślowy z okresu PRL, że w życiu publicznym nie ma miejsca

⁵ Jan Paweł II. *Przemówienie Ojca świętego na Zamku Królewskim*. W: Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*. Kraków 1997 s. 527; Prymasowska Rada Społeczna. *Katolicy w życiu publicznym* s. 43.

⁶ Życie publiczne jest przeciwieństwem życia prywatnego. Z życiem prywatnym mamy do czynienia wówczas, gdy jednostka bądź zbiorowość podejmuje działania dla dobra własnego lub interesów wspólnot partykularnych, do których należy na mocy swoich decyzji. Publiczne natomiast jest to, co przynależy do całości. Obywatele uczestniczą w życiu publicznym, gdy zajmują się sprawami dotyczącymi dobra ogółu, sprawami ogólnej troski, które powszechnie uznawane są za „wspólną sprawę”

dla obywateli występujących jako katolicy. Ten stan rzeczy ukazuje, że istotnie istnieje problem pastoralny w obszarze uczestnictwa katolików w życiu publicznym. Katolikom należy pomóc w odzyskiwaniu zapomnianej w okresie PRL przestrzeni zaangażowania w życie publiczne. Ramy zaangażowania katolików w życiu publicznym wyznacza społeczne nauczanie Kościoła.

I. UWARUNKOWANIA ZAANGAŻOWANIA KATOLIKÓW W ŻYCIU PUBLICZNYM W POLSCE

Zrozumienie obecnego stanu zaangażowania katolików świeckich w życiu publicznym w Polsce należy szukać w uwarunkowaniach, zwłaszcza historycznych. Dzisiejszy stan zaangażowania katolików w życiu publicznym jest rezultatem złożonych losów Kościoła i Narodu Polskiego, zwłaszcza w 223-letnim okresie zaborów i 45-letnim okresie dyktatury komunistycznej.

Rozbiory Polski w XVIII wieku przyniosły niewolę polityczną i określone formy prześladowania Kościoła oraz ograniczenia jego działalności. Łącząc się z Narodem, a nie z państwem, Kościół katolicki bronił zasad chrześcijańskich w życiu społecznym, występował w obronie praw człowieka i kształtował ideały oraz dążenia narodowe, starając się ułatwić ich realizację. Stąd katolicyzm polski był w swoim istotnym kształcie kulturowy i światopoglądowy. Kościół stał na stanowisku, że wyzwolenie człowieka musi dokonać się od wewnątrz poprzez odrodzenie moralne i udział w życiu nadprzyrodzonym, ale także przez wyzwolenie społeczne z ucisku, co umożliwi człowiekowi jego rozwój kulturowy i kulturalny. Oznaczało to wyzwolenie z grzechu i upadku moralnego przez obronę praw osoby w życiu społecznym⁷

Narzucony po II wojnie światowej system komunistyczny utworzył specyficzne warunki dla aktywności publicznej katolików. System komunistyczny na siłę wprowadzony w Polsce wypracował system ucisku utrzymujący społeczeństwo w uległości wobec władz PRL-u. Rolę tę spełniał oprócz PZPR-u, rozbudowany aparat bezpieczeństwa, zróżnicowany na służby specjalne działające przez inwigilację i różne formy ucisku. Prawo i przepisy administracyjne były środkami umacniania władzy komunistycznej i podporządkowania jej wszystkich dziedzin życia publicznego i narodowego. System prawny nie dawał gwarancji poszanowania praw człowieka, a niezli-

⁷ Zob. J. Majka. *Historyczno-kulturowe uwarunkowania katolicyzmu polskiego*. „Chrześcijanin w świecie” 1980 nr 94 s. 38-42.

czona ilość przepisów stanowiła środek krępowania społeczeństwa. Totalitarny system polityczny wspomagała postępująca demoralizacja.

Władza komunistyczna ograniczała istniejące od wieków prawa Kościoła katolickiego. Wywierano nacisk na katolików do wstępowania do PZPR, głoszącej zasady ateistyczne. Kościół został pozbawiony dostępu do mass mediów. Ograniczeniu poddane były podstawowe prawa do sprawowania podstawowych posług religijnych w szpitalach, więzieniach i wszelkiego rodzaju zakładach zamkniętych. W stosunku do symbolicznej niemal liczby wydawnictw kościelnych władza PRL-u zastosowała ograniczenia w postaci cenzury. Władza komunistyczna ograniczała także prawo Kościoła do nauczania religii. W różnych okresach zasadę powyższą realizowano z różnym natężeniem. Dążono także do oderwania społeczeństwa od rodzimej kultury. W tym celu fałszowano historię lub przedstawiano ją tendencyjnie⁸

W powyższych uwarunkowaniach Kościół katolicki nie ograniczał się tylko do krytycznej oceny władzy i działalności sprzecznej z potrzebami Narodu, ale szukał drogi rozwoju służby Bogu i człowiekowi w tamtych warunkach. Wymagało to skoncentrowania działalności Kościoła na kilku kierunkach. Pierwszy z nich związany był z obroną zagrożonych podstawowych wartości chrześcijańskich, stanowiących o tożsamości narodu. Kościół jednoczył Naród i umacniał w Nim wartości wywodzące się z 1000-letniej kultury chrześcijańskiej w Polsce. Moralne zagrożenie Narodu intensyfikowało w Kościele misję obrony biologicznego i moralnego życia społeczeństwa. Realizowana ona była przez przeciwdziałanie zabijaniu dzieci nienarodzonych, zapobieganiu alkoholizmowi i nietrzeźwości⁹

Kościół w okresie komunizmu stawiał ponadto na obronę godności praw i człowieka, a zwłaszcza prawa do wolności, pracy, sprawiedliwości i równego startu zawodowego i kulturalnego. To dopominanie się o prawa Boskie łączono z dopominaniem się o prawa ludzkie, co było widoczne podczas protestów w 1956 i 1980 roku. Była to skuteczna strategia Kościoła w okresie permanentnej i zaplanowanej ateizacji Polaków¹⁰

Od 1989 r. katolicy w Polsce żyją w nowej sytuacji społeczno-politycznej, w warunkach demokracji i pluralizmu. Nowe uwarunkowania wymuszają nie

⁸ Zob. List pasterski Episkopatu Polski o obowiązkach religijnych w czasie wakacji z 31.05.1964; List pasterski Biskupów Polski do rodziców, dzieci i młodzieży katolickiej o nauczaniu prawd wiary świętej z 02.09.1962; Komunikat Episkopatu Polski w sprawie budowy świątyń katolickich 24.11.1967.

⁹ Zob. List Episkopatu Polski do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu z 25.01.1968.

¹⁰ R. K a m i ń s k i. *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997 s. 44.

tylko zmianę miejsca i roli Kościoła w społeczeństwie, ale także możliwość dokonywania wyboru, relatywizm wartości i norm, indywidualizm moralny oraz przynależność do wielu grup społecznych, wywierają duży wpływ na mentalność i osobowość ludzi. Większy niż dotąd rozróżnienie różnych tradycji i wzorów osobowych, a także szybsze niż przedtem tempo przemian kulturowych, znajduje odbicie w formacji i zachowaniach człowieka¹¹

Powyżej zasygnalizowane przemiany wpływają na przekształcanie się stosunków w życiu publicznym. Nadal występują niekorzystne procesy społeczne wywołujące rozkład więzi społecznych, agresję i nieufność w stosunkach międzyludzkich. Nadal rozpowszechniona jest korupcja. W życiu gospodarczym występują konflikty między legalnością działania a gospodarnością. Wiele zarządzeń nie może być przestrzeganych, bo nie ma koniecznych dla ich realizacji funduszy. Taki stan rzeczy prowadzi do spadku autorytetu prawa i obniżenia moralności społecznej. System rządzenia w Polsce nadal odznacza się wysokim stopniem nieufności, co oddziałuje na społeczeństwo antywychowawczo.

Religia niejednakowo wpływa na różne dziedziny życia. Silny jest związek wiary z wartościami narodowymi, zwłaszcza z kulturą narodową. Znacznie słabszy jest związek wiary ze sprawiedliwością społeczną i moralnością. Okres rozbiorów i komunizmu wykształcił skłonność Polaków do niekonsekwencji, korupcji i kombinatorstwa. Katolicy w okresie PRL-u odzwyczaili się łączyć wiarę ze sprawami życia publicznego. Dzięki organizowanym przez Kościół spotkaniom i wykładom na tematy społeczne oraz rekolekcjom i niektórym formom duszpasterstwa nadzwyczajnego coś zmienia się w budzeniu świadomości i woli zaangażowania Polaków w życie publiczne, ale są to zmiany powolne.

2. ZASADY UCZESTNICTWA KATOLIKÓW W ŻYCIU PUBLICZNYM

Nauczanie Kościoła podkreśla wagę działalności publicznej, widząc w niej społeczną służbę. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* stwierdza, że „Kościół uznaje godną szacunku pracę tych, którzy dla posługi ludziom poświęcają swoje siły dobru państwa

¹¹ Tenże. *Wyzwania duszpasterstwa okresu przejścia od totalitaryzmu do demokracji*. „Roczniki Teologiczne” 44:1997 nr 6 s. 96.

i podejmują się tego trudnego obowiązku” (KDK 75). Dokument soborowy domaga się jednak, aby „jasno rozróżniano, co czynią wierni, czy to poszczególne, czy stowarzyszeni, we własnym imieniu jako obywatele kierujący się głosem sumienia chrześcijańskiego, od tego co czynią wraz ze swoimi pasterzami w imieniu Kościoła” (KDK 76). To wskazanie soborowe można nazwać pierwszą zasadą uczestnictwa katolików w życiu publicznym.

Udział katolika w życiu publicznym nie staje się działalnością w imieniu Kościoła. Katolik świecki nie jest w życiu publicznym przedstawicielem Kościoła nawet wtedy, gdy cieszy się zaufaniem społecznym. Żadna inicjatywa nie może określać się jako katolicka ani żadne stowarzyszenie nie może używać tego przymiotnika w swej nazwie bez zgody władzy kościelnej. Zwłaszcza w sytuacjach wątpliwych należy wystrzegać się przedstawiania swego stanowiska jako opinii lub nauczania Kościoła¹²

Przyczynianie się do dobra ogółu, dostrzeganie człowieka i odcinanie się od zła powinny być głównymi cechami wyróżniającymi działalność katolika w życiu publicznym. Natomiast decyzja o zakresie i formie udziału w życiu publicznym powinna pozostać rozstrzygnięciem osobistym. Trzeba w tym rozstrzygnięciu wziąć pod uwagę ocenę potrzeby skuteczności działania oraz możliwość zachowania w nim chrześcijańskiej postawy i osobistej godności. Przed podjęciem działalności publicznej należy dokładnie poznać ideologię, statut i praktykę działania danej instytucji, stowarzyszenia czy partii, aby podjąć odpowiedzialną decyzję.

Katolik nie powinien podejmować działalności publicznej tam, gdzie to przekracza jego kompetencje i przygotowanie albo jest niezgodne z osobistym powołaniem. W razie potrzeby katolik musi być przygotowany na stanowcze wypowiedzenie swego sprzeciwu wobec zamierzeń lub działań naruszających prawo Boże i prawa ludzkie.

Katolik nie może należeć do instytucji, stowarzyszeń lub partii wrogich Kościołowi i religii. Nie może też wkraczać w życie publiczne za cenę nieprawdy, a także ukrywania swego religijnego światopoglądu. Nie powinien też podejmować pracy w instytucji, którą uważa za zbędną w życiu społecznym. Powinien natomiast brać udział w życiu publicznym w duchu służby bliźniemu, starając się doskonalić porządek spraw doczesnych.

Katolik musi mieć świadomość, że czynienie dobra przez udział w życiu publicznym jest podstawowym obowiązkiem. Ten udział w życiu publicznym nie może być jednocześnie współudziałem w czynieniu zła wobec jed-

¹² Prymasowska Rada Społeczna. *Katolicy w życiu publicznym* s. 43.

nostki lub zbiorowości, by nie stawać się afirmacją nieprawdy lub niesprawiedliwości. Zagrożenie takie jest możliwe i katolik musi tego mieć świadomość.

Celem zaś działalności publicznej katolika powinno być dobro ogółu, dobro społeczne z osobą własną na drugim planie. Pełnienie służby publicznej przez świadomego chrześcijańskiej tożsamości katolika musi charakteryzować się zwróceniem ku człowiekowi w duchu poszanowania jednostki, niezależnie od różnic i podziałów.

3. PRZYGOTOWANIE KATOLIKÓW DO DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ

Katolik powinien wchodzić w życie publiczne z pełnym poczuciem odpowiedzialności i zrozumieniem swojej chrześcijańskiej tożsamości. Z tego względu przygotowanie do działalności publicznej w dzisiejszym świecie nabiera coraz większego znaczenia¹³ Podstawowym celem takiego przygotowania jest kształtowanie świadomości chrześcijańskiej poprzez znajomość katolickiej nauki społecznej Kościoła, dostarczanie kulturowych narzędzi do etycznej oceny rzeczywistości historycznej oraz sprzyjanie dojrzewaniu politycznemu¹⁴ Celem takiego przygotowania jest także uwrażliwianie katolików na ewangeliczne podstawy porządku publicznego (prawda, wolność, sprawiedliwość, miłość), na zachowywanie zasad w życiu publicznym (osobista odpowiedzialność, kompetencja, troska o rozwój Królestwa Bożego), uwrażliwienie na łączenie swojej wiary ze sprawami życia publicznego (politycznego, zawodowego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego), a także na ocenę moralną rzeczywistości życia publicznego.

Fakt występowania u współczesnych ludzi pewnej nieufności wobec zaangażowania i odpowiedzialności za życie publiczne, wskazuje na potrzebę głębszej motywacji inspirowanej ewangelicznym sensem życia ludzkiego¹⁵ Dlatego formacja osób podejmujących działalność publiczną powinna obejmować pogłębienie rozumienia Ewangelii oraz implikacji z niej płynących dla współczesnego życia publicznego. Według Jana Pawła II głoszona Ewan-

¹³ G. G a z e t t i. *Szkoły formacji katolicko-społecznej i zadania duszpasterstwa*. „Społeczeństwo” 6:1995 nr 4 s. 800.

¹⁴ A. M. B a g g i o. *Wspólnota kościelna i formacja do działalności politycznej*. „Społeczeństwo” 6:1996 nr 4 s. 627-628.

¹⁵ M. O p e r t i. *Pytania duszpasterstwa społecznego*. „Społeczeństwo” 9:1999 nr 3 s. 498-501.

gelia powinna pobudzać nie tylko do dojrzałej wiary, ale także do świadectwa chrześcijańskiego i oddziaływania na środowiska tworzące życie polityczne, społeczno-gospodarcze, kulturalne itd.¹⁶

Przygotowanie katolików do działalności publicznej powinno służyć poznawaniu katolickiej nauki społecznej oraz jej wskazań moralnych, tak bardzo potrzebnych do oceny własnej działalności i podejmowanych decyzji dotyczących życia publicznego. Przygotowanie takie powinno wdrażać katolików do zachowania zasad wypracowanych przez katolicką naukę społeczną. Wpływają one wprost lub pośrednio z prawa naturalnego i chrześcijańskiej koncepcji człowieka. W formacji niemożliwe jest oddzielenie prawdy ewangelicznej od społecznego nauczania, gdyż oba elementy stanowią dopełniającą się całość. Działalność publiczna katolików powinna być zakorzeniona w wierze, a jednocześnie powinna uwzględniać specyfikę bieżących wydarzeń¹⁷

Potrzebna jest także formacja obywatelska zmierzająca do poznania szerokiego kręgu spraw publicznych i oceniania ich według kryteriów dobra wspólnego i godności osoby ludzkiej. Wszystkie inicjatywy formacyjne powinny rozbudzać zainteresowania i wrażliwości katolików na potrzebę zaangażowania w życie publiczne. Ważnym celem takiego przygotowania jest uświadomienie przez katolików chrześcijańskiej wizji człowieka i społeczeństwa oraz odróżnienie jej od przeciwstawnych wizji materialistycznych i liberalnych.

W niektórych krajach ważną rolę w przygotowaniu katolików do działalności publicznej odgrywają szkoły i kursy formacji społecznej i politycznej. Są one wyrazem ewangelizacyjnej misji Kościoła i mają na względzie ewangelizację życia publicznego. Szkoły i kursy formacji społecznej i politycznej powinny być zdolne do objęcia swoim oddziaływaniem nie tylko jednostki, ale i zbiorowe podmioty ewangelizacji na polu społecznym¹⁸

Ewangelizacja sfery publicznej „osiąga swojej spełnienie w inkulturacji wiary, która mocą Ewangelii przemienia wyznawane wartości, kierunki myślenia i modele życia, nadając im nowy sens i orientację”¹⁹ Taka ewange-

¹⁶ Jan Paweł II. *Adhortacja Apostolska „Ecclesia in Europa”* nr 49-50; tenże. *Przemówienie „Ewangelia korzeniem waszego życia i działalności”* „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 20:1999 nr 1 s. 29.

¹⁷ G. Mazoni. *Ewangelizacja i zaangażowanie polityczne według nauki społecznej Kościoła*. „Społeczeństwo” 13:2003 nr 5 s. 661; Galletti. *Szkoły formacji* s. 801.

¹⁸ M. Toso. *Kościół w służbie dla świata w trzydziści lat po Gaudium et spes*. „Społeczeństwo” 5:1995 nr 4 s. 813.

¹⁹ Tamże.

lizacja nie jest zwykłym głoszeniem Chrystusa, który zbawia, ale drogą kształtowania nowej mentalności i nowego stylu życia, które biorą się z więzi z Chrystusem i Jego dziełem zbawczym. Jest to także odnawianie i kształtowanie po chrześcijańsku struktur i instytucji, aby odpowiadały pełniej dobru wspólnemu i godności ludzkiej²⁰

4. FORMY UDZIAŁU KATOLIKÓW W ŻYCIU PUBLICZNYM

Udział katolików w życiu publicznym może przybierać różne formy. Najczęściej mówi się o kilku takich formach. Jedną z nich jest wyrażanie opinii i przekonań w kwestiach publicznych. Może wypowiadać się w określonej sprawie pojedyncza osoba albo zespół osób, zebranych doraźnie bądź działających jako stowarzyszenie, ugrupowanie lub nieformalna wspólnota. W przypadku pojedynczych osób szczególne znaczenie ma wypowiadanie opinii, sądu czy przekonania przez ludzi szczególnie cenionych i mających duży autorytet w środowisku. Opinie, sądy i przekonania zespołowe mają szczególne znaczenie dla członków tych zespołów i osób z nimi sympatyzujących. Dlatego należenie do takich grup jest godne zalecenia, bo dają one możliwość do wymiany poglądów i uczą oceniania problemów życia publicznego według kryteriów dobra wspólnego i godności osoby ludzkiej. Te grupy, wspólnoty i stowarzyszenia nie mogą być jednak sprzeczne z chrześcijańską wizją życia społeczno-politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Wypowiadane indywidualnie i zbiorowo opinie i przekonania mogą wywierać wpływ na stan społecznej świadomości i na działalność różnych instytucji i organizacji kształtujących warunki życia w danym środowisku²¹

W demokracji każdy obywatel jest odpowiedzialny za funkcjonowanie instytucji demokratycznych. Ze względu na dobro wspólne każdy obywatel zobowiązany jest do uczestnictwa w wyborach, aby decydować o kształcie dobra wspólnego. Odmawianie udziału w wyborach przez katolików byłoby brakiem odpowiedzialności za dobro wspólne, bo dawałoby szanse rządzenia tym osobom, które nie respektują prawa Bożego²² Nie wolno jednak katolikom głosować na te osoby, które nie będą respektować prawa Bożego lub są manipulowane dla celów politycznych.

²⁰ Tamże s. 812-813.

²¹ Prymasowska Rada Społeczna. *Katolicy w życiu publicznym* s. 45.

²² T. B o r u t k a. *Zadania społeczne laikatu*. Bielsko-Biała 1996 s. 218-220.

Inną formą udziału katolików w życiu publicznym jest uczestnictwo w organie lub zespole o charakterze przedstawicielskim lub kolegialnym, który spełnia funkcje publiczne na mocy wewnętrznego uzgodnienia lub głosowania. Katolik uczestniczący w organie lub zespole o charakterze przedstawicielskim lub kolegialnym powinien mieć możliwość wpływania na podejmowane decyzje. Nie może jednak katolik milczeć w sytuacji decyzji i działań pozostających w sprzeczności z przekonaniami prawego sumienia. Jego ewentualny sprzeciw musi być jednak słyszalny w środowisku.

Kolejną formą udziału katolików w życiu publicznym jest pełnienie funkcji o charakterze kierowniczym lub decyzyjnym. Do tych osób należy podejmowanie decyzji, formułowanie programów, podejmowanie decyzji kadrowych, działalność w organach przedstawicielskich itd. Osoby takie ponoszą osobistą odpowiedzialność. Objęcie takiej funkcji powinno być traktowane jako forma służby publicznej. Dlatego osiągnięcie tej funkcji dla zdobycia korzyści osobistych i zaspokojenia własnych ambicji jest niemoralne i nie może być akceptowane przez katolików. Bezpośrednia działalność publiczna nie może być domeną wszystkich obywateli. Według nauczania soborowego do bezpośredniej działalności w życiu publicznym powołani są ci „którzy posiadają talent... lub mogą do niej nadać się, a jest to sztuka trudna i zarazem wielce szlachetna” (KDK 75)²³

ZAKOŃCZENIE

Zaangażowanie katolików świeckich w życie publiczne jest ich podstawowym zadaniem apostołskim. Ich celem jest przenikanie życia publicznego duchem Ewangelii. Ludzie wierzący, realizując wskazania swojej wiary w konkretnych przedsięwzięciach, mogą przyczynić się do skierowania świata do Boga. Posługi spełniane przez katolików są zróżnicowane i złożone. Obejmują one działania o charakterze polityczno-społecznym, gospodarczo-zawodowym i kulturalno-społecznym i religijnym.

²³ A. Zwoliński. *Życie społeczno-polityczne*. W: *Katolicka nauka społeczna*. Częstochowa 1999 s. 206-207; Borutka. *Zadania społeczne laikatu* s. 216; Prymasowska Rada Społeczna. *Katolicy w życiu publicznym* s. 45.

BIBLIOGRAFIA

- Baggio A. M.: Wspólnota kościelna i formacja do działalności politycznej. „Społeczeństwo” 6:1996 nr 4.
- Borutka T.: Zadania społeczne laikatu. Bielsko-Biała: Instytut Teologiczny im. św. Jana Kantego 1996.
- Gazetti G.: Szkoły formacji katolicko-społecznej i zadania duszpasterstwa. „Społeczeństwo” 6:1995 nr 4.
- Jan Paweł II. Adhortacja Apostolska *Ecclesia in Europa*.
— Przemówienie „Ewangelia korzeniem waszego życia i działalności” „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 20:1999 nr 1 s. 29.
— Przemówienie Ojca świętego na Zamku Królewskim. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie. Kraków: Znak 1997.
- Kamiński R.: Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym. Lublin: Atla 2 1997.
— Wyzwania duszpasterstwa okresu przejścia od totalitaryzmu do demokracji. „Roczniki Teologiczne” 44:1997 nr 6 s. 95-105.
- Komunikat Episkopatu Polski w sprawie budowy świątyń katolickich 24.11.1967.
- Krukowski J.: Spór wokół ratyfikacji Konkordatu. W: Kościół w życiu publicznym. Częstochowa: Tygodnik Katolicki „Niedziela” 1996 s. 209-246.
— Kościół i państwo. Lublin: Wydawnictwo KUL 2000.
— Konstytucyjny model stosunków między Państwem i Kościołem w III Rzeczypospolitej. W: Prawo wyznaniowe w systemie prawa. Red. A. Mezglewski. Lublin 2004: Wydawnictwo KUL.
- List Episkopatu Polski do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu z 25.01.1968.
- List pasterski Biskupów Polski do rodziców, dzieci i młodzieży katolickiej o nauczaniu prawd wiary świętej z 02.09.1962.
- List pasterski Episkopatu Polski o obowiązkach religijnych w czasie wakacji z 31.05.1964.
- Majka J.: Historyczno-kulturowe uwarunkowania katolicyzmu polskiego. „Chrześcijanin w świecie” 1980 nr 94.
- Mazone G.: Ewangelizacja i zaangażowanie polityczne według nauki społecznej Kościoła. „Społeczeństwo” 13:2003 nr 5.
- Operti M.: Pytania duszpasterstwa społecznego. „Społeczeństwo” 9:1999 nr 3.
- Prymasowska Rada Społeczna: Katolicy w życiu publicznym. „Życie chrześcijańskie w Polsce” 1988 nr 1.
- Toso M.: Kościół w służbie dla świata w trzydzieści lat po *Gaudium et spes*. „Społeczeństwo” 5:1995 nr 4.
- Wiśłocki J.: Wątpliwości wobec konkordatu. „Państwo i Prawo” 1994 nr 7-8 s. 13-18.
- Zwoliński A.: Życie społeczno-polityczne. W: Katolicka nauka społeczna. Red. T. Borutka, J. Mazur, A. Zwoliński. Częstochowa: Paulinianum 1999.

DETERMINANTS AND RULES OF LAY CATHOLICS' PARTICIPATION
IN PUBLIC LIFE

Summary

The contemporary state of Catholics' participation in public life in Poland is a result of the complex vicissitudes of the Church and of the Polish nation, especially during the 123 years when Poland was partitioned, during World War II and during the 45 years of Communist dictatorship.

Since 1989 Catholics in Poland live under the conditions of freedom and democracy. The new conditions force a change in the place and the role the Church plays in the society, but also give a possibility of making a choice, of relativism of values and norms, moral individualism and of belonging to various social groups; they also exert a significant influence on the mentality and personality of people.

A Catholic should enter public life well prepared. For this reason the preparation for his public activity will become more and more important.

Preparing Catholics for participating in public activity should serve studying Catholic social teaching and its moral indications. Also pastoral formation is necessary that would tend to learn about public issues and evaluating them according to the criteria of common good and the dignity of a human person. All initiatives connected with formation should raise in Catholics interest and sensibility to the need to take part in public life.

Participation of Catholics in public life may assume various forms. They include: expressing opinions and beliefs about public issues, taking part in elections, participation in a representative organ or collegial body that fulfills public functions on the grounds of inner arrangement or voting and performing functions that have a decision-making character. According to the teaching of the Council, those are called to direct participation in public life “who are talented [...] or may be appropriate for it; and this is both a difficult and noble art” (DCC 75).

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: życie publiczne, społeczeństwo pluralistyczne, pluralizm, katolik, działalność publiczna, formacja obywatelska, szkoły formacji społecznej i politycznej, uczestnictwo w wyborach.

Key words: public life, pluralist society, pluralism, Catholic, public activity, citizen's formation, schools of social and political formation, participation in elections.